

SLAAPPLAATS VAN BLAUWE KIEKENDIEVEN OP DE CARTIERHEIDE, ZUIDOOST-BRABANT.

Hans Cornelissen

Inleiding

Dat de Blauwe Kiekendief gebruik maakt van gemeenschappelijke slaappleatsen is vrij algemeen bekend. Watson (1977) wijdt er in zijn prachtige boek "the Hen Harrier" zelfs een heel hoofdstuk aan, waarin hij eigen onderzoek in Schotland, maar ook gegevens uit de rest van Europa bespreekt. Het blijkt moeilijk te zijn tot algemene conclusies te komen, want het aantalsverloop blijkt van plaats tot plaats, van jaar tot jaar en zelfs van maand tot maand heel grillig te zijn. Dit geldt ook voor het voorkomen in het algemeen van de Blauwe Kiekendief gedurende het winterhalfjaar (zie ook Schipper et al. 1975 en Cramp & Simmons 1982). Juist daarom is het al bij voorbaat interessant om een nog onbeschreven regio onder de loep te nemen, in dit geval Zuidoost-Brabant. Bovendien past het mooi in een landelijk onderzoek naar Blauwe Kieken-slaappleatsen dat op dit moment loopt (zie vorige Roodborsttapuit bij "lopende onderzoeken").

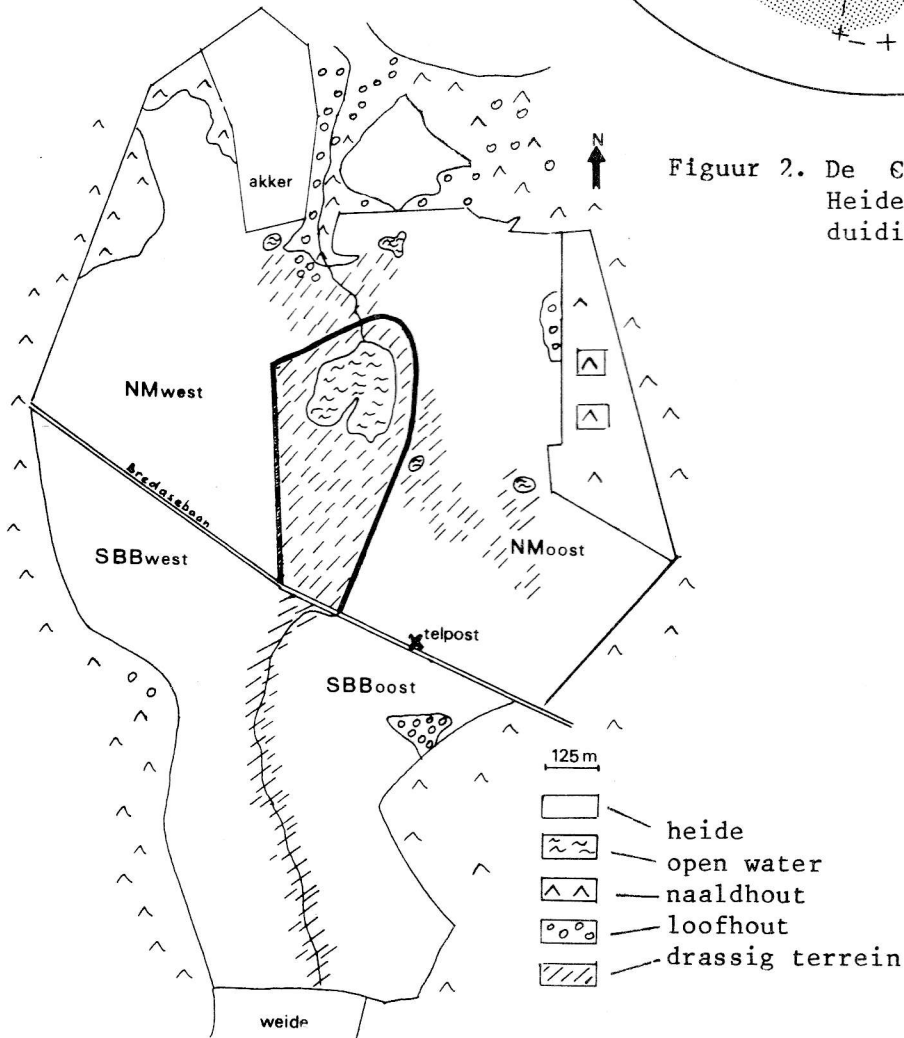
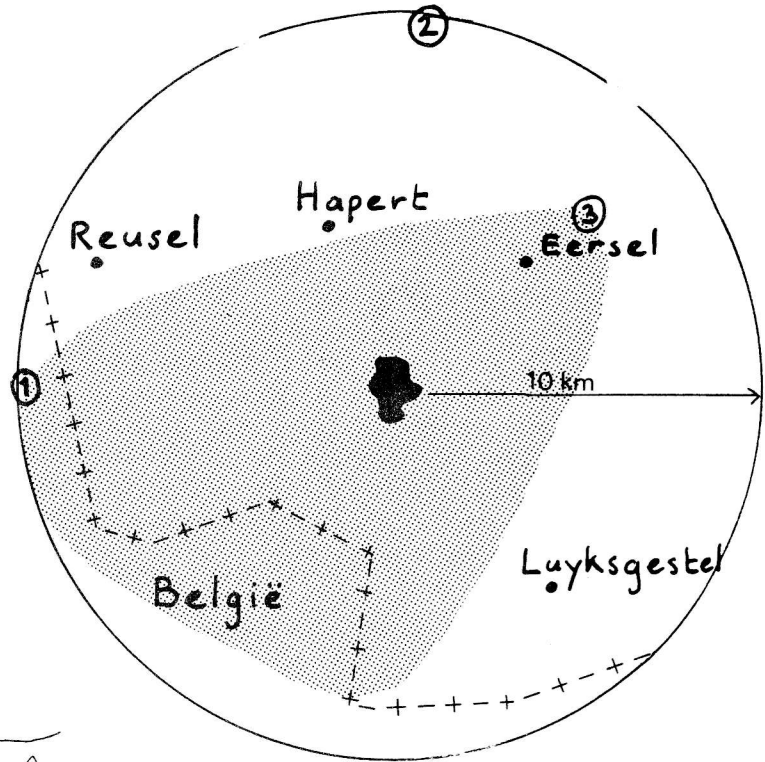
Vooralsnog is er veel onduidelijkheid omtrent het voorkomen van slaappleatsen van Blauwe Kiekendieven in Zuidoost-Brabant. Afgezien van de Cartierheide heb ik slechts vage aanwijzingen van andere locaties, zoals de Strabrechtse Heide en de Groote Heide nabij de Achelse Kluis. Ik hoop naar aanleiding van het volgende verhaal meer gegevens te verzamelen, die duidelijk maken in hoeverre deze en andere gebieden als slaappleats dienst doen of deden.

In het nu volgende wordt de Cartierheide als voorbeeld genomen, omdat ik daarvan wel wat gegevens op een rijtje heb. De nadruk zal liggen op het aantalsverloop op de slaappleats, de aantalsverhouding tussen $\delta\delta$ en oo , de slaappleats binnen het gebied en de relatie tussen jachtgebied ("herkomst") en slaappleats.

Het gebied

De Cartierheide en Hapertse Heide (voor het gemak voortaan Cartierheide genoemd) liggen in de Kempen, globaal tussen de dorpen Hapert, Eersel, Luyksgestel en de Belgische grens (zie figuur 1), met als centrum kilometerhok 57-12-42. Het gebied, 215 ha. in oppervlakte, bestaat afwisselend uit droge en vochtige heide-vegetaties, enkele kleine vennetjes en één groter: het Pannegoor (zie figuur 2). Aan de west- en zuidzijde grenst het aan een uitgestrekt boscomplex (afgewisseld met landbouw-enclaves) met een doorsnee van zo'n 10 km. Aan de noord- en oostzijde is het landschap overwegend open.

Figuur 1. Ligging van de Cartierheide (zwart). Het gerasterde deel is het vermoede jachtareaal van de Blauwe Kieken op de slaapplaats (zie tekst). De nummers worden verklaard in de tekst.

Figuur 2. De Cartierheide/Hapertse Heide, met globale aanduiding van slaaplocaties

Werkwijze

Het gebied kan verdeeld worden in vier kwadranten, resp. beheerd door Natuurmonumenten (NM oost en NM west) en Staatsbosbeheer (SBB oost en SBB west); zie figuur 2. M. Bakermans, P. van Gils en ondergetekende hebben hier, met name in de periode 1976/77- 1982/83, een aantal malen systematisch slapende Blauwe Kiekendieven geteld, d.w.z. vanaf tenminste een half uur vóór zonsondergang tot het donker. Verder zijn ook losse slaapplaatsgegevens in dit artikel gebruikt; de getelde aantallen betreffen dus altijd minima. Omdat de slaapplaats zich meestal aan de oostzijde bevond, werd in het algemeen gepost op punt x op de Bredasebaan (zie figuur 2). Incidenteel is ook geteld vanaf de westzijde op de Bredasebaan of vanaf een bebost heuveltje aan de oostzijde. Slechts enkele malen is 's morgens vroeg i.p.v. 's avonds geteld.

Ter vergelijking zijn naast de slaaptellingen losse (dag-)waarnemingen van Blauwe Kiekendieven in de Kempen verzameld. Hiervan zijn alleen die waarnemingen verwerkt die uit de overeenkomstige periode 1976/77-1982/83 komen. Op de slaapplaats werd soms de precieze locatie, de aanvliegrichting en het aankomsttijdstip genoteerd. Het laatste is steeds omgerekend naar het aantal minuten vóór of na zonsondergang. Voorbeeld: z.o. + 22 betekent: 22 minuten na zonsondergang.

Resultaten en Discussie

1. Aantalsverloop

In figuur 3 zijn voor zes opeenvolgende winters de maximale aantallen Blauwe Kiekendieven per 10-daagse periode weergegeven, achtereenvolgens voor de slaapplaats (sl.pl.) en voor de overige waarnemingen op de Cartierheide.

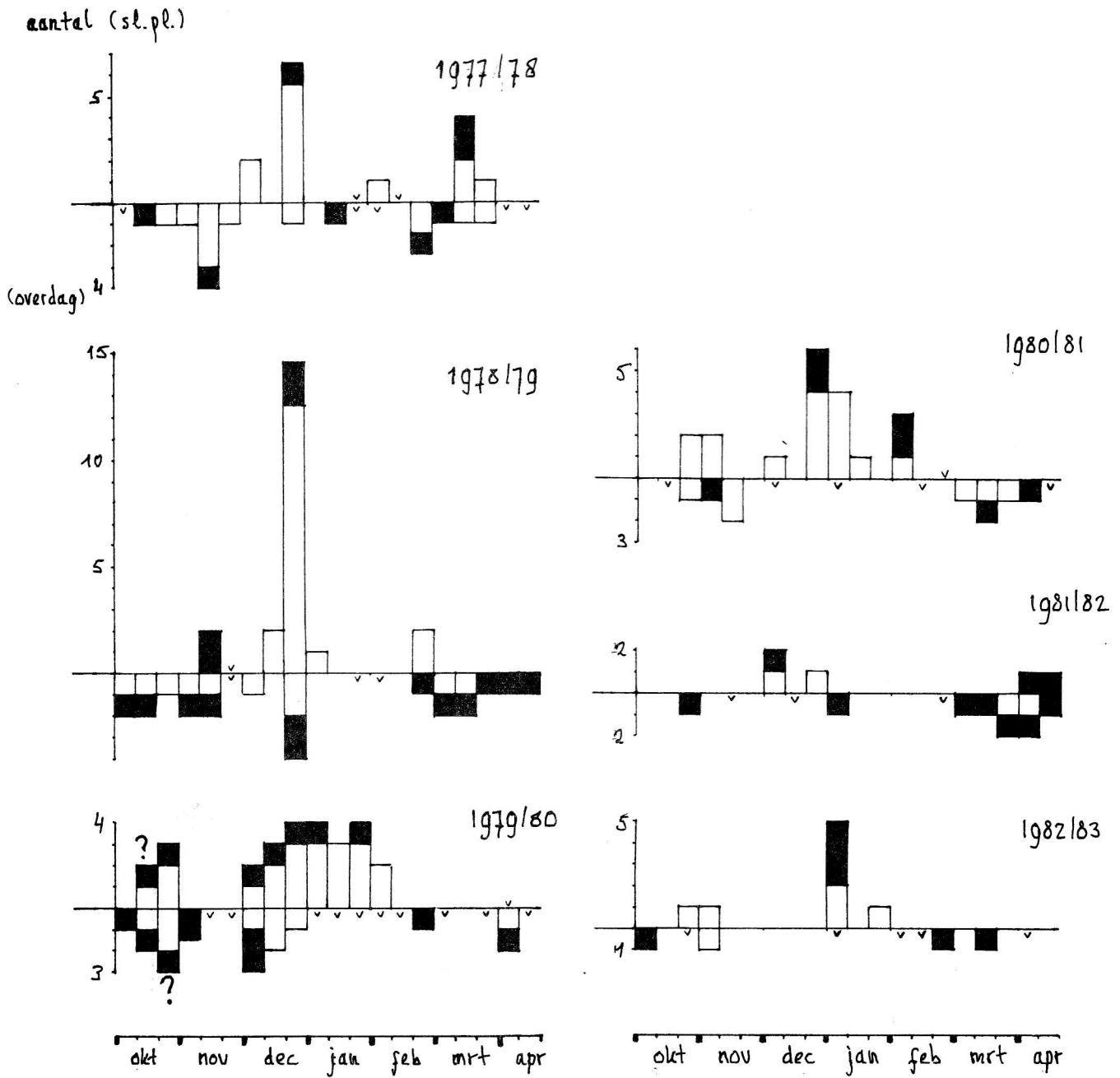
Hoewel bij de laatste niet altijd het tijdstip bekend is, zal toch verreweg het grootste deel hiervan betrekking hebben op dagwaarnemingen.

In tabel 1 zijn de slaapplaatswaarnemingen uit de overige periodes opgesomd.

Tabel 1. Overige waarnemingen op de slaapplaats van Blauwe Kiekendieven op de Cartierheide.

11-10-'75	2-3 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
22-11-'75	1 ♂	sl.pl.	
winter '76/'77 max	5 ♂♂, 2 ♀♀	sl.pl.	NM oost, nabij Pannegoor (Bakermans 1978)
25- 8-'77	1 ♀	sl.pl.	(z.o. +4)
24-12-'84	geén	sl.pl.	oost
30-12-'84	geén	sl.pl.	oost
30- 1-'87	1 ♂	sl.pl.	SBB oost (vroeg aanwezig)

Figuur 3. Maximale aantallen op de Cartierheide (apart bepaald voor ♂♂ en ♀♀) per 1-daagse periode in zes winters. Het aandeel ♀♀ is in zwart aangegeven.
 Positieve verticale as: slaapplaatsgegevens.
 Negatieve verticale as: dagwaarnemingen (tot maximaal z.o.-30).
 v = wel geteld/bezocht, geen Blauwe Kiekendieven gezien.

Verder wordt in tabel 2 de aantalsverhouding ♀♀ : ♂♂ gegeven per maand, ook weer over de periode 1976/77- 1982/83. Hierbij wordt de geslachtsverhouding op de slaappleats vergeleken met alle overige Kempische waarnemingen (de "werkelijke populatie"). Vanwege het moeilijke onderscheid in het veld worden ♀♀ en onvolwassen ♂♂ aangeduid als "♀♀".

Tabel 2. Aantalsverhoudingen ♀♀ : ♂♂ op en buiten de slaappleats op de Cartierheide, naar waarnemingen uit de periode 1975/76 - 1982/83. n = aantal Blauwe Kiekendieven. De ratio's, berekend uit een kleine steekproef, zijn tussen haakjes geplaatst.

maand	slaappleats Cartierheide		losse waarnemingen Kempen (uitgezonderd sl.pl. Cartierheide)	
	♀♀ : ♂♂	n	♀♀ : ♂♂	n
oktober	(1 : 3.2)	17	1 : 0.35	81
november		6	1 : 1.1	80
december	1 : 4.7	102	1 : 1.3	72
januari	1 : 6.0	42	1 : 0.93	58
februari	(1 : 4.0)	10	1 : 0.79	77
maart		5	1 : 1.0	139
april		2	1 : 0.26	53
totaal	1 : 4.3	182	1 : 0.82	560

Uit figuur 3 komt naar voren, dat de Cartierheide in de periode 1976/77 - 1982/83 jaarlijks in gebruik is geweest als slaappleats. Over deze winters zijn de grootste waargenomen aantallen respectievelijk: 7, 13-14, 4, 4, 2 en 5. In het algemeen lijkt de tweede helft van december en de hele maand januari de drukste "slaap-periode" te zijn, met tevens de grootste uitschieters naar boven. Opvallend is, dat er dan ongeveer vijf keer zoveel ♂♂ als ♀♀ op de Cartierheide slapen (tabel 2). Dit blijkt geen afspiegeling te zijn van de werkelijke Kempische populatie, want die telt ongeveer evenveel ♂♂ als ♀♀ gedurende december/januari! Dit verschil is duidelijk in 4 opeenvolgende winters (figuur 3). Vanaf 1981/82 laten de summierse gegevens geen uitspraken toe.

In oktober, november, begin december, februari en maart variëren de aantallen op de slaappleats tussen 0 en 3 (bij uitzondering 4), terwijl er dan overdag in vergelijking met de midwinter veel Blauwe Kieken worden waargenomen. Bij het laatste feit zal doortrek zeker een rol spelen (vgl. Cramp & Simmons 1982).

Interessante informatie krijgen we, als we enkele intensiever bezochte periodes apart bekijken:

* tellingengroep (t.gr.) I : december 1978 - februari 1979

17-12-'78	2 ♂♂	sl.pl.	
22-12-'78	2 ♂♂	sl.pl.	NM oost
24-12-'78	5-6 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
26-12-'78	8 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
28-12-'78	12-13 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
29-12-'78	8 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
30-12-'78	8 ♂♂, 1 ♀	sl.pl.	SBB oost
31-12-'78	2 ♂♂, 2 ♀♀	sl.pl.	(ook overdag aanwezig)
5-1-'79	1 ♂	sl.pl.	
22-2-'79	2 ♂♂	sl.pl.	
27-2-'79	1 ♂	sl.pl.	

We zien dat in zes dagen tijd (22 tot 28 december) het aantal op de slaappleats spectaculair toeneemt. Het kan geen toeval zijn dat op 28 december een grens van strenge vorst juist boven Nederland ligt, en dat deze in de nacht van 30 op 31 december de Kempen bereikt. Tenminste een deel van het aantal moet dus betrekking hebben op migranten uit het noorden, temeer als we bedenken dat juist ♂♂ het eerder dan ♀♀ voor gezien houden bij vorst (Watson 1977). Op 31 december zitten overdag nog 2 ♂♂ en 2 ♀♀ op de Cartierheide en deze brengen er ook de nacht door. De rest lijkt dus verder zuidwaarts te zijn gevlogen: op die dag zijn in de Kempen 5 trekkende Blauwe Kiekendieven gezien (Peeters en Voorn 1979). In de maanden erna, bij aanhoudend strenge vorst, worden dan ook nog slechts 1 of 2 ♂♂ geteld op de slaappleats.

* t.gr. II : december 1979 - februari 1980

10-12-'79	1 ♂, 1 ♀	sl.pl.	
13-12-'79	2 ♂♂	sl.pl.	NM oost
16-12-'79	1 ♂, 1 ♀	sl.pl.	NM oost
18-12-'79	2 ♂♂	sl.pl.	NM oost beide al om Z.O.-29 op takkenbos)

19-12-'79	1♂	sl.pl.	
22-12-'79	1♂		vliegt rond boven NM oost, dan richting oost; sneeuwlaag op bodem)
26-12-'79	1♀	sl.pl.	NM oost
28-12-'79	2♂, 1♀	sl.pl.	SBB oost
30-12-'79	2♂, 1♀	sl.pl.	SBB oost
31-12-'79	3♂, 1♀	sl.pl.	
6- 1-'80	3♂, 1♀	sl.pl.	NM oost
9- 1-'80	3♂	sl.pl.	NM oost
10- 1-'80	3♂, 1♀	sl.pl.	NM oost (2♂ al vroeg op takkenbos, zie 18-12)
11- 1-'80	3♂	sl.pl.	
13- 1-'80	2♂	sl.pl.	NM oost
20- 1-'80	2♂	sl.pl.	NM oost
27- 1-'80	3♂	sl.pl.	NM oost
30- 1-'80	3♂, 1♀	sl.pl.	(2♂ vanaf z.o. - 23 op takkenbos NM oost, zie 18-12; 1♀ om z.o-8 op NM oost, z.o. + 7 naar SBB oost, daar invallend; 1♂ om z.o. + 7 op NM oost)
2- 2-'80	2♂	sl.pl.	
3- 2-'80	1♂	sl.pl.	NM oost
6- 2-'80	geén	sl.pl.	oost
9- 2-'80	geén	sl.pl.	oost

In tegenstelling tot de vorige, strenge winter lijkt er nu sprake te zijn van een min of meer stabiele samenstelling van de slaapplaatsbezoekers, met als beste periode eind december tot begin februari (2-3♂, 0-1♀). Het is waarschijnlijk dat het steeds om de zelfde vogels gaat, getuige het feit dat op 18 dec., 10 jan., en 31 jan. telkens 2♂ ruim voor zonsopgang al op dezelfde takkenbos zaten.

* t.gr. III : eind oktober - begin november 1980

27-10-'80	1♂	sl.pl.	NM west
30-10-'80	1♂	sl.pl.	NM west
31-10-'80	2♂	sl.pl.	(1♂ NM west, 1♂ NM oost, zie verder)
1-11-'80	2♂	sl.pl.	NM west

* t.gr. IV : december 1980 - februari 1981

2-12-'80	1♂	sl.pl.	
21-12-'80	1♂	sl.pl.	NM oost
24-12-'80	2♂, 2♀	sl.pl.	(1♂ SBB oost, 1♀ NM oost, 1♂+1♀ NM west)
26-12-'80	4♂	sl.pl.	NM west
29-12-'80	geén	sl.pl.	oostdeel
2- 1-'81	1♂	sl.pl.	SBB oost
3- 1-'81	4♂	sl.pl.	(1♂ SBB oost, 3♂ NM oost)
11- 1-'81	1♂	sl.pl.	NM oost
18- 1-'81	1♂	sl.pl.	NM oost
7- 2-'81	1♂, 2♀	sl.pl.	
23- 2-'81	geén	sl.pl.	

De samenstelling van de slaappleats lijkt nu sterk te veranderen. Omdat ook de locatie binnen het gebied vaak wisselt (zie ook verder), is het mogelijk dat soms Blauwe Kieken gemist zijn. Wel is er altijd tenminste 1♂ aanwezig, welke dus de zelfde vogel zou kunnen zijn.

* t.gr. V : december 1981

1-12-'81	1♂	sl.pl.	
8-12-'81	1♀	sl.pl.	(1♂+1♀ vliegen een tijdje rond boven NM oost, verdwijnen dan richting oost). sneeuwdek.
24-12-'81	geén	sl.pl.	sneeuwdek
30-12-'81	1♂	sl.pl.	
31-12-'81	1♂	sl.pl.	

Gedurende de hele maand december is er tenminste 1♂ op de slaappleats.

* t.gr. VI : januari 1983

2- 1-'83	1♂	sl.pl.	NM oost (z.o. -64)
4- 1-'83	2♂♂, 3♀♀	sl.pl.	NM oost (aankomst tussen z.o. -20 en z.o. + 0, rondvliegend, invalend tussen z.o. +10 en z.o. +20)
6- 1-'83	2♂♂		(aankomst uit noord om z.o. -34, jagend, 1♂ vliegt weer verder om z.o. -17, het andere ♂ om z.o.-2)
24- 1-'83	1♂	sl.pl.	(z.o. -20)

Opvallend is nu de plotselinge aanwezigheid van 3 ♀♀ op de slaappleats, die er twee dagen ervoor en erna niet waren. Echte migratie is in deze periode geen waarschijnlijke verklaring voor zo'n tijdelijk bezoek, temeer omdat het niet gevoren of gesneeuwd had in Nederland. Mogelijk heeft de stormachtige wind op 4 januari een rol gespeeld. Ook Watson (1977) vindt de hoogste aantallen op vaste slaappleatsen tijdens zacht weer met harde wind. De Blauwe Kieken zouden dan, bijvoorbeeld doordat ze dan moeilijker kunnen horen, meer te vrezzen hebben voor predatoren.

Het voorgaande overziend blijkt het moeilijk te zijn algemene uitspraken te doen over het aantalsverloop van Blauwe Kiekendieven op de slaappleats. Vooral de verschillen tussen winters als geheel zijn groot, maar binnen één winter blijkt regelmatig sprake te zijn van een min of meer vaste populatie.

Het opvallend hoge percentage ♂♂ in de midwinter (en het najaar?) op de slaappleats is naar Europese begrippen vrij uitzonderlijk. Deels kan dit verklaard worden door migratie, zoals dat hierboven is beschreven voor december 1978. Het is bekend dat ♂♂ gevoeliger zijn voor vorst dan ♀♀ (Watson 1977, Schipper et al 1975). In de meeste winters, met een stabielere populatie (zie t.gr. II), moet er echter wat anders aan de hand zijn, gezien het grote aandeel ♂♂ op de slaappleats t.o.v. de totale Kempische populatie. De ♀♀ lijken dus de slaappleats minder frequent te bezoeken.

Hiervoor kunnen we verschillende mogelijke verklaringen zoeken:

- 1 $\varnothing\varnothing$, minder kwetsbaar voor roofdieren/mensen door hun camouflage, zouden in het algemeen minder in groepen overnachten. Uitvoerige studies door Watson (1977) op diverse locaties spreken dit echter tegen.
- 2 De meeste $\varnothing\varnothing$ zouden geconcentreerd zijn op een andere Kempische slaapplaats en alleen bij bepaalde weersomstandigheden op de Cartierheide slapen, zoals bijvoorbeeld op 4 januari 1983. Deze waarneming zou echter ook kunnen passen in punt 1). Bovendien vindt Watson (1977) in het algemeen geen scheiding van $\sigma\sigma$ en $\varnothing\varnothing$ op de slaapplaatsen. Wel is het denkbaar dat gescheiden slaapplaatsen voortkomen uit een verschillende verdeling van $\sigma\sigma$ en $\varnothing\varnothing$ over de Kempen. Een heel lichte aanwijzing kan het gegeven zijn, dat in het gearceerde gebied van figuur 1 (excl. de Cartierheide zelf) gedurende december 1976-1982 7 $\sigma\sigma$ en 1 \varnothing werden gezien. Schipper et al. (1975) vermoeden dat $\sigma\sigma$, vooral in koude periodes, kieskeuriger zijn dan $\varnothing\varnothing$ wat betreft jachtterreinkeuze. Misschien is het aanbod aan zangvogels, waarvan de $\sigma\sigma$ dan sterk afhankelijk zijn, in het bosrijke gebied van boswachterij Hapert en omgeving groter dan in andere delen van de Kempen.

Bij dit alles moeten we rekening houden met de trefkans, die bij de bruinige $\varnothing\varnothing$ veel lager is dan bij de flitsende $\sigma\sigma$. Met name kan dit een rol spelen op de slaapplaats zelf, vooral als de vogels pas in de schemer arriveren. Verder kan uit diverse waarnemingen geconcludeerd worden dat er langere en kortere periodes zijn dat individuen de slaapplaats bezoeken (t.gr. II, III).

2 De slaaplocatie

De plaats van overnachten binnen het gebied is niet altijd dezelfde. De oostzijde (SBB oost en NM oost) geniet verreweg de voorkeur boven de westkant. Maar uit de tellingengroepen I, II en IV blijkt, dat ook SBB oost en NM oost afwisselend gebruikt worden binnen één winter. Het lijkt er op dat de grotere aantallen Blauwe Kieken gedurende de laatste dagen van december vaker op het droge SBB oost (1977, 1978) of NM west (1980) slapen, terwijl de wat vastere aantallen in de midwinter meestal op het drassige NM oost overnachten. Het westdeel wordt slechts af en toe gebruikt (11-10-'75, 27-10-'80 tot 1-11-'80, 24 en 26-12-'80). In de winter 1976/77 heeft de slaapplaats zich gedurende enige tijd tegen het Pannegoor aan bevonden (NM oost). Hoewel de gegevens versnipperd zijn, kunnen we enkele factoren noemen, die een rol zouden kunnen spelen bij het veranderen van de slaaplocatie.

- 1 Watson (1977, pag. 243) schrijft dat Blauwe Kieken meestal op drassige plekken overnachten. Hierbij laat hij in het midden of dit te maken heeft met een echte voorkeur voor nattigheid of met de geringe kans op verstoring. Persoonlijk kan ik me voorstellen dat de Kieken "weten" dat roofvijanden (incl. de mens) deze natte plekken liefst mijden. Het is dan aannemelijk dat de vaste slapers deze gunstige plekken uitzoeken. De vogels die slechts een of enkele nachten op de Cartierheide slapen (trektijd, vorstperiode) zijn minder kieskeurig of arriveren 's avonds te laat om het gunstige plekje op te speuren. Ook de waarneming van 24-12-1980 zou hierop kunnen duiden: 4 Blauwe Kieken sliepen toen verspreid over drie plekken.

- 2 Het regelmatig verkassen zou een strategie kunnen zijn om roofvijanden te misleiden.
- 3 Veranderende omstandigheden op de slaapplaats. Hiervoor zijn, afgezien van sneeuwperiodes, geen aanwijzingen. Het is echter niet uitgesloten dat NM oost bij zeer hoge waterstanden onaantrekkelijk wordt als slaaplocatie. Wel is het effect van een sneeuwdek duidelijk, getuige de waarnemingen van 26-12-1979, 8-12-1981 en 24-12-1981. De "vluchtrichting" oost zou kunnen wijzen op het overnachten in het aangrenzende bos (zie figuur 2).
- 4 Verstoring. Verstoring door mensen is nooit waargenomen door mijzelf, maar is op de vrij druk bezochte Cartierheide zeker mogelijk. Wel werd waarschijnlijk verstoring door dieren waargenomen:
 - 31-10-1980 Een ingevallen Zwarte Kraai duikt enkele malen naar een zittende Blauwe Kiek ♂ op NM west (z.o -29). De laatste verhuist naar de bekende takkenbos op NM oost, valt daar om z.o +6 in.
 - 1-11-1980 ♂ Blauwe Kiek (waarsch. dezelfde) vliegt vanaf NM west op takkenbos NM oost (z.o -7), vliegt even later terug, schijnbaar om het "toch maar weer te proberen" op NM west.
(Waarschijnlijk hetzelfde o sliep op 27-10 en 30-10 namelijk ook op NM west)

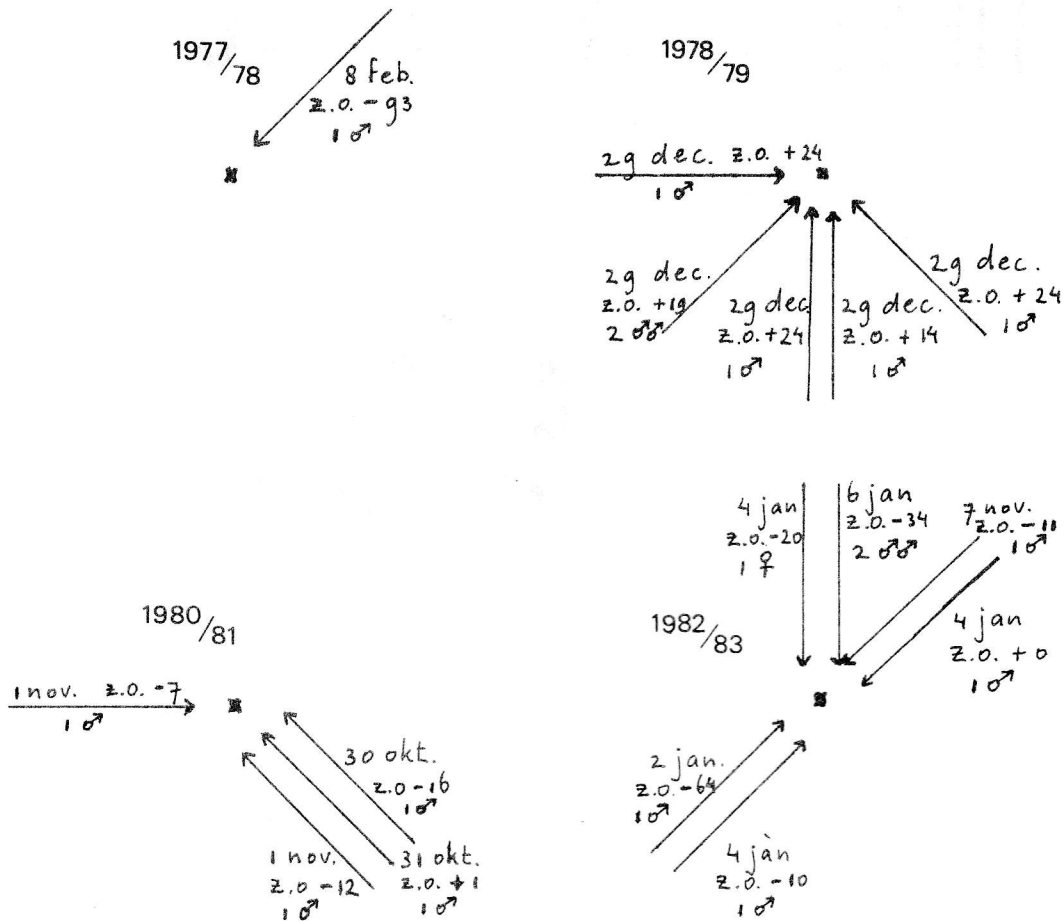
Tenslotte wil ik benadrukken dat het beeld zoals geschetst gaten kan vertonen. Er kunnen namelijk vogels gemist zijn die op de andere helft van het gebied zijn ingevallen.

3 Herkomst en aankomst van Blauwe Kiekendieven op de slaapplaats

Zonder directe waarnemingen aan individueel herkenbare vogels is moeilijk na te gaan waar de Kieken, die op de Cartierheide slapen, overdag vertoeven. Toch zijn er enkele aanwijzingen:

- 1 In figuur 4 is van een aantal slapers de aanvliegrichting en -tijd weergegeven. In de gevallen 1977/78, 1980/81 en 1982/83 zeggen de gegevens weinig, omdat de vogels steeds rond of ruim voor zonsondergang arriveren. Dit kan immers betekenen dat ze al jagend, met grote omwegen, de slaapplaats bereikten. Anders was het op 29-12-'78. Alle vogels kwamen toen pas in het schemerdonker aan, toen het allang te donker was om te jagen (zie Watson 1977, pag. 243). De vogels vlogen in rechte lijn aan en ploften meteen in de heide. Dit kan betekenen dat ze rechtstreeks van het jachtterrein kwamen aanvliegen. De vogels kwamen uit zuidoost, zuid, zuidwest (2) en west. Ook Bakermans (1978) vermeldt, dat in de periode '75-'77 de meest gebruikelijke aanvliegrichting zuid tot west was.
- 2 Bij het uitpluizen van braakballen van Blauwe Kieken op de slaapplaats in 1976/77 werden bolletjes van zogenaamd Ravago-plastic gevonden (Bakermans 1978). Deze bolletjes worden geproduceerd nabij Arendonk (B), precies 10 km. westelijk (zie figuur 1, nr.1). Omdat de bolletjes overal rond het fabrieksterrein rondslingeren, is het zeer aannemelijk dat een Blauwe Kiek deze daar (via een prooi?) heeft binnen gekregen.

Figuur 4. Aanvliegrichting en aankomsttijdstip (in minuten voor/na zonsopgang = z.o. +/-...) van Blauwe Kiekendieven op de slaapplaats (x).

- 3 Een ♂ Blauwe Kiek met herkenbaar verenkleed werd op 19-3-1977 waargenomen in het Beersbroek (circa 10 km noordelijk) en op 20-3 op de Cartierheide (zie Bakermans 1978). Het is niet bekend of deze vogel ook op de Cartierheide geslapen heeft.
- 4 Een ♂ Blauwe Kiek werd op 2-12-1977 (z.o. - 30) gezien rond het E3-strand bij Eersel (circa 7 km noordoostelijk), waarna deze verdween in ongeveer zuidwestelijke richting. Op 4-12-1977 werd 1 ♂ op de slaapplaats geteld.
- 5 Vijf losse dagwaarnemingen van een Blauwe Kiekendief betroffen een vogel die de zelfde avond tijdens een telling niet werd gezien, de omgekeerde benadering dus:

29- 1-'78	1 ♂	Goorven	(12 km NNW)
28-10-'80	1 ♀	Landschotse Heide	(12.5 km N)
30-10-'80	1 ♀	Pastorsweiwer	(9.5 km OZO)
7-11-'82	1 ♀	Moerbleek	(14 km WNW)
24- 1-'87	1 ♀	Riebosserheide	(7 km Z)

Al deze, en enkele vagere, aanwijzingen leiden tot een vermoeden over de globale herkomst van de slapende Blauwe Kiekendieven, zoals in figuur 1 d.m.v. een raster is aangegeven. De zuidelijke tot westelijke hoek lijkt de meeste vogels te "leveren".

Verder blijkt uit enkele waarnemingen dat Blauwe Kieken ook de Cartierheide zelf als herkomst kunnen hebben (vergelijk ook figuur 3), of er uitvoerig jagen alvorens te gaan slapen. Voorbeeld: 4-1-1983 2 ♂♂ en 3 ♀♀ gemiddeld een half uur jagend, soms roepend, alvorens in te vallen op de slaapplaats. Dit lijkt voor de hand te liggen gezien de aantrekkelijkheid van de Cartierheide als jachtbiotoop. Watson (1977, p. 249) vermeldt echter, dat in Schotland Blauwe Kieken hoogst zelden jagen rond de slaapplaats, zelfs als het prooiaanbod hoog lijkt.

Rest nog de kritische noot, dat mij niet bekend is in hoeverre de relatie jachtterrein-slaapplaats kan veranderen in de loop van maanden of jaren!

Slotopmerkingen

Woorden als "lijken", "mogelijk" en "zou kunnen" zijn in het voorgaande veel gebruikt. De gegevens van de slaapplaats op de Cartierheide zijn dan ook kleine stukjes van een grote, ingewikkelde legpuzzel, die maar voor een deel te reconstrueren is. Toch blijken zonder systematische onderzoeksopzet leuke feiten naar voren te komen. Heel nuttig hierbij is het nauwkeurig noteren van "bijzaken", zoals: tijd, precieze plaats, vliegrichting, weersomstandigheden, individuele herkenningskenmerken, etc. Dit geldt zowel voor losse waarnemingen als voor gerichte tellingen.

Ik hoop dan ook, dat dit verhaal vooral een stimulans zal zijn om in de logboeken te duiken of om te gaan posten. Met name van andere Oost-Brabantse Kiekenslaapplaatsen is nog vrijwel niets bekend. Bedenk echter wèl, dat de Blauwe Kiekendief een schuwe vogel is en dat ruime afstand en dekking tijdens het posten absolute noodzaak zijn!

Gegevens (óók die, met alleen plaats en datum) die vóór 1 mei a.s. bij mij zijn binnengekomen, kan ik gebruiken voor een vervolghet verhaal in de Roodborsttapuit, namelijk over de verspreiding van de Blauwe Kiekendief in Zuid-Oost-Brabant.

Dankwoord

Bedankt Marco Bakermans, Fred Geven, Paul van Gils, Piet van Happen, Dimitri Montfoort, Lex Peeters, Hein Prinsen, Pierre v.d. Wielen en Jan Wouters, voor het doorspitten van jullie logboeken. Jullie gegevens waren onmisbaar voor dit en een volgend verhaal. Bedankt Hester de Prieëlle, voor het maken van de foto/tekening. Bedankt ook Tom Heijnen, voor het kritisch doornemen van de tekst.

Adres: Opsterland 54, 3524 CJ Utrecht

Literatuur

- Bakermans, M. 1978. Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*). In Roofvogelnummer, Blauwe Klauwier 4 (7) : 40-41
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons 1982. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. II : Hawks to Bustards. 695 pag., Oxford University Press.
- Peeters, L. & P Voorn 1979. Verslag strenge winter '78-'79. Blauwe Klauwier 6 : 4-22.
- Schipper, W.J.A., L.S. Buurma & P.H. Bossenbroek 1975. Comparative study of hunting behaviour of wintering Hen Harriers *Circus cyaneus* and Marsh Harriers *Circus aeruginosus*. *Ardea* 63 : 1-29.
- Watson, D. 1977. The Hen Harrier. 307 p., T.& A.D. Poyser, Berkhamsted.